

Wyrok z dnia 2 grudnia 2011 r.

II UK 72/11

W decyzji stanowiącej podstawę wpisu hipoteki przymusowej na nieruchomości należącej do dłużnika w celu zabezpieczenia zaległości składkowych organ rentowy potwierdza wyłącznie istnienie długu składkowego w określonej wysokości. To, że w uzasadnieniu tej decyzji organ rentowy uprzedził ubezpieczonego o zamiarze wystąpienia z wnioskiem o wpis takiej hipoteki, nie oznacza wydania w tym przedmiocie decyzji.

Przewodniczący SSN Jerzy Kuźniar, Sędziowie SN: Romualda Spyt (sprawozdawca), Jolanta Strusińska-Żukowska.

Sąd Najwyższy, po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w dniu 2 grudnia 2011 r. sprawy z wniosku Barbary K. przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych-Oddziałowi w B. o zapłatę zaległych składek na ubezpieczenie społeczne, na skutek skargi kasacyjnej wnioskodawczynie od wyroku Sądu Apelacyjnego w Gdańsku z dnia 24 września 2010 r. [...]

o d d a l i ł skargę.

U z a s a d n i e n i e

Zakład Ubezpieczeń Społecznych-Oddział w B. w decyzji z dnia 30 października 2009 r. ustalił, że Barbara K. zalega z zapłatą składek na ubezpieczenie społeczne, zdrowotne oraz na Fundusz Pracy i Gwarantowanych Świadczeń Pracowniczych za okres od września 1999 r. do lutego 2001 r. wraz z ustawowymi odsetkami na łączną kwotę 23.022,12 zł z tytułu prowadzonej przez nią działalności pozarolniczej. W uzasadnieniu tej decyzji organ rentowy zawarł stwierdzenie, że „w celu zabezpieczenia należności Zakład Ubezpieczeń Społecznych-Oddział w B. Inspektorat w I., po ustaleniu składników majątkowych zobowiązanego, zamierza zgodnie z art. 26 oraz 27 wyżej wymienionej ustawy skorzystać z możliwości wpisu hipoteki przymusowej do księgi wieczystej nieruchomości stanowiącej własność zobowiąza-

nego (...)."

Ubezpieczona zaskarżyła tę decyzję, podnosząc, iż z własnej inicjatywy zawarła z organem rentowym układ ratalny o spłacie uznanego zadłużenia, wedle rat ustalonych przez pozwanego i z tego układu terminowo się wywiązuje, stąd wydana decyzja jest nadużyciem uprawnień organu.

Pozwany w odpowiedzi na odwołanie wniósł o jego oddalenie.

Wyrokiem z dnia 23 czerwca 2010 r. Sąd Okręgowy-Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Bydgoszczy zmienił zaskarżoną decyzję w ten sposób, że umorzył postępowanie. Uzasadniając rozstrzygnięcie, Sąd wskazał, że Barbara K. prowadzi pozarolniczą działalność gospodarczą i posiada zaległości składkowe za okres objęty zaskarżoną decyzją. Sąd ustalił, że w dniu 9 października 2009 r. pomiędzy stronami została zawarta umowa ratalna, w której § 5 pkt 2 pozwany przyjął na siebie zobowiązanie między innymi niewszczyniania i niewznawiania postępowania egzekucyjnego przez okres obowiązywania umowy w stosunku do należności z tytułu składek nią objętych. Ustalono także, że ubezpieczona zgodnie z zawartą umową regularnie spłaca ustalone raty w określonej wysokości i jednocześnie terminowo reguluje bieżące składki na ubezpieczenie społeczne z tytułu prowadzonej nadal działalności gospodarczej.

W ocenie Sądu, organ rentowy wydając zaskarżoną decyzję naruszył art. 26 ust. 3 ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych (jednolity tekst: Dz.U. z 2009 r. Nr 205, poz. 1585 ze zm.), gdyż w przedmiotowej sprawie brak było uzasadnionych podstaw do ustanowienia hipoteki przymusowej w księdze wieczystej nieruchomości należącej do odwołującej się.

Apelację (błędnie nazwaną zażaleniem) od wyroku wywiódł pozwany, zarzucając naruszenie prawa procesowego, tj. art. 355 § 1 k.p.c., art. 477¹³ k.p.c., art. 477¹⁴ § 1 i § 2 k.p.c. oraz prawa materialnego, tj. art. 26 ust. 3 ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych.

Sąd Apelacyjny Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Gdańsku, wyrokiem z dnia 24 września 2010 r. zmienił zaskarżony wyrok i oddalił odwołanie. Uzasadniając swoje stanowisko, Sąd drugiej instancji wskazał, że kwestią sporną w przedmiotowej sprawie nie była wysokość zadłużenia odwołującej się z tytułu zaległych składek, lecz ustalenie trafności wystąpienia przez pozwanego organu rentowego z wnioskiem do Sądu Rejonowego o ustanowienie hipoteki przymusowej na nieruchomości stanowiącej własność skarżącej. Sąd, przywołując treść art. 26 ust. 3 ustawy z dnia 13

października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych oraz art. 33 § 1 ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. - Ordynacja podatkowa (jednolity tekst: Dz.U. z 2005 r. Nr 8, poz. 60 ze zm.), podniósł, że ta instytucja zabezpieczenia jest wykorzystywana przed wszczęciem postępowania egzekucyjnego i służy zabezpieczeniu interesu budżetu państwa i budżetów samorządowych, zanim jeszcze powstaną przesłanki do wszczęcia egzekucji administracyjnej. Jest to postępowanie umożliwiające skuteczne wyegzekwowanie należności podatkowych od podmiotów zobowiązanych w sytuacji, gdy zachodzi uzasadniona obawa, że zobowiązania te nie zostaną zapłacone. Zabezpieczenie uregulowane w art. 33 § 1 Ordynacji podatkowej należy przy tym odróżniać od zabezpieczenia stosowanego już po wszczęciu postępowania egzekucyjnego, albowiem inne są podstawy jego wszczęcia, przesłanki i po części tryb realizacji.

Sąd Apelacyjny podkreślił, że podstawową przesłanką zastosowania przedmiotowego zabezpieczenia jest „uzasadniona obawa, że zobowiązanie nie zostanie wykonane”. W tym kontekście Sąd drugiej instancji zauważył, że Barbara K. - jak wynika z zaskarżonej decyzji - nie regulowała składek na obowiązkowe ubezpieczenie społeczne w okresie od września 1999 r. do lutego 2001 r., tj. przez okres blisko dwóch lat. Mało tego, do 9 października 2009 r., tj. do dnia zawarcia z organem rentowym umowy ratalnej, odwołująca się nie podjęła w żadnym stopniu próby uregulowania powstałego zadłużenia czy to poprzez złożenie wniosku o rozłożenie zaległości składkowej na raty, częściowej jej spłaty, czy chociażby złożenia wniosku o jej umorzenie. Aktualnie wykazana przez odwołującą się inicjatywa w postaci zawarcia z pozwanym umowy ratalnej niewątpliwie zasługuje na aprobatę, niemniej jednak nie może ona prowadzić do pominięcia okoliczności, iż przez ponad 8 lat nie była ona zainteresowana spłatą zadłużenia. Prowadziło to do wniosku, iż w jej przypadku istnieje uzasadniona obawa, że zobowiązanie w ogóle nie zostanie wykonane.

Ostatecznie Sąd Apelacyjny uznał, że działanie pozwanego znajdujące wyraz w zaskarżonej decyzji jest niewątpliwie działaniem racjonalnym i trafnym, a organ rentowy, występując z wnioskiem o zabezpieczenie, w żaden sposób nie naruszył zawartej z Barbarą K. umowy ratalnej, albowiem wnioski o wpis hipoteki przymusowej nie wszczynają postępowania egzekucyjnego, o którym mowa w § 5 pkt 2 umowy z dnia 9 października 2009 r.

Odwołująca się zaskarżyła ten wyrok skargą kasacyjną w całości, zarzucając mu naruszenie przepisów prawa materialnego, tj. błędną wykładnię i niewłaściwe

zastosowanie przepisów ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych, przez uznanie za uzasadnione wystąpienie organu rentowego z wnioskiem do sądu o wpis hipoteki przymusowej na nieruchomości stanowiącej własność skarżącej, co miało miejsce po zawarciu umowy o rozłożeniu na raty należności z tytułu składek, niewłaściwe zastosowanie art. 26 tej ustawy, pominięcie art. 29 oraz art. 123 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych, a także naruszenie przepisów postępowania, które miało wpływ na wynik sprawy, tj.: art. 316 k.p.c., polegające na pominięciu w uzasadnieniu wyroku materiału dowodowego w postaci korespondencji skarżącej z organem rentowym, pominięcie w uzasadnieniu wyroku treści umowy o rozłożeniu na raty należności z tytułu składek, pominięcie w uzasadnieniu wyroku art. 123 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych.

W uzasadnieniu skarżąca wskazała, że jej zdaniem przepis art. 26 ust. 3 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych ma zastosowanie do okoliczności związanej z wydaniem decyzji o zaleganiu płatnika ze zobowiązaniem składkowym, kiedy dłużnik uchyla się od zapłaty należności i nie ma żadnych innych okoliczności, w których ze względów gospodarczych lub innych przyczyn zasługujących na uwzględnienie organ rentowy na wniosek dłużnika, biorąc pod uwagę również jego możliwości płatnicze, może odroczyć termin płatności należności z tytułu składek oraz rozłożyć je na raty. Nie ma on natomiast zastosowania wtedy, kiedy płatnik zalega z zapłatą składek, jednak nie uchyla się od obowiązku uregulowania należności i nie z własnej winy, będąc w trudnej sytuacji finansowej (gospodarczej), nie posiada środków na jednorazową zapłatę i podejmuje czynności wobec organu rentowego mające na celu realizację zobowiązania.

Skarżąca podniosła także, że zawarta przez nią z organem rentowym umowa nie przewiduje żadnych zabezpieczeń w postaci ustanowienia hipoteki na nieruchomościach dłużnika. Przywołując art. 123 ustawy systemowej, wskazała na konieczność zastosowania przez organ rentowy art. 9 i art. 11 k.p.a., co oznacza, że skarżąca winna zostać wnikliwie poinformowana, że zawarcie umowy o rozłożeniu należności na raty nie wyklucza (według organu rentowego) zastosowania prawa do wystąpienia o ustanowienie hipoteki przymusowej.

Stwierdziła także, że jej zdaniem zasadne jest uznanie, że zastosowanie przepisu art. 29 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych wyklucza czynności wymienione w przepisie art. 26 tejże ustawy, podejmowane po zawarciu umowy ratalnej.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

W pierwszej kolejności rozważenia wymaga zarzut oparty na drugiej podstawie kasacyjnej. Nie jest uzasadniony zarzut naruszenia art. 316 k.p.c. Jak należy się domyślać, skarżącej chodzi o jego § 1. Sformułowano w nim zasadę, iż podstawą rozstrzygnięcia jest stan rzeczy istniejący w chwili zamknięcia rozprawy. Skarżąca naruszenie tego przepisu uzasadnia pominięciem przez Sąd drugiej instancji określonego materiału dowodowego. W judykaturze Sądu Najwyższego przyjmuje się jednolicie, że w art. 316 § 1 k.p.c. chodzi o zasady dotyczące czasu orzekania, które mają za zadanie określenie momentu właściwego dla oceny stanu sprawy przez sąd przy wydaniu wyroku (zasada aktualności), stan sprawy może bowiem w toku procesu ulegać zmianom. „Stanem rzeczy” w rozumieniu tego przepisu są więc zarówno okoliczności faktyczne sprawy, jak i przepisy prawa, na podstawie których ma być wydane rozstrzygnięcie (ich zmiana pomiędzy wytoczeniem powództwa lub złożeniem odwołania w sprawach z zakresu ubezpieczeń społecznych a zamknięciem rozprawy). Ponieważ art. 316 § 1 k.p.c. ma również zastosowanie w postępowaniu odwoławczym, to sąd drugiej instancji obowiązany jest brać pod uwagę zmiany w stanie faktycznym i prawnym sprawy, wpływające na treść rozstrzygnięcia. O naruszeniu przez ten sąd art. 316 § 1 k.p.c. można zatem mówić wówczas, gdy wydając orzeczenie sąd nie uwzględnił - między innymi - zmiany stanu faktycznego zaistniałej w toku postępowania apelacyjnego. Zakresem tego przepisu nie jest objęte pominięcie przez sąd odwoławczy przy ocenie żądania części materiału dowodowego, gdyż uzasadnia ono powołanie się na naruszenie art. 382 k.p.c. To ten przepis zostaje naruszony, jeżeli sąd drugiej instancji orzekł z pominięciem części materiału dowodowego, które decyduje o nieprawidłowym rozstrzygnięciu sprawy (por. wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 22 lutego 2007 r. III CSK 337/06, LEX nr 274217; z dnia 16 marca 1999 r., II UKN 520/98, OSNAPiUS 2000 nr 9, poz. 372; z dnia 14 kwietnia 1999 r., II UKN 559/98, OSNAPiUS 2000 nr 11, poz. 442 (notka); z dnia 19 grudnia 2000 r., II UKN 152/00, OSNAPiUS 2002 nr 16, poz. 393). W konsekwencji, sformułowany przez skarżącą zarzut naruszenia przepisu postępowania jest nieadekwatny do materii objętej przepisem, którego obrazę zarzuca się zaskarżonemu wyrokowi.

Nie mają także usprawiedliwionej podstawy zarzuty naruszenia prawa materialnego. Przede wszystkim stwierdzić należy, że przedmiot zaskarżonej decyzji określa jej sentencja. Z niej zaś wynika jedynie wysokość zadłużenia skarżącej z ty-

tułu zaległych składek z rozbiciem na poszczególne Fundusze i kwota odsetek. To, że w uzasadnieniu decyzji organ rentowy uprzedził skarżącą o swoim zamierzeniu wystąpienia o ustanowienie hipoteki przymusowej na nieruchomości celem zabezpieczenia wykazanych w decyzji należności, nie oznacza, że została wydana decyzja w przedmiocie zabezpieczenia zaległości składkowych. Trzeba podkreślić, że zabezpieczenie należności z tytułu składek odbywa się na podstawie przepisów Kodeksu postępowania cywilnego regulujących postępowanie wieczystoksięgowe (art. 626¹-626¹³), zamieszczonych w księdze dotyczącej postępowania nieprocesowego. Stosownie do art. 110 ustawy z dnia 6 lipca 1982 r. o księgach wieczystych i hipotece (jednolity tekst: Dz.U. z 2001 r. Nr 124, poz. 1361 ze zm.), hipotekę przymusową można uzyskać między innymi na mocy przepisów szczególnych na podstawie decyzji administracyjnej, chociażby decyzja nie była ostateczna. Tym przepisem szczególnym jest także art. 26 ust. 3 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych, a decyzja administracyjna stanowiąca w tym przypadku podstawę wpisu to decyzja „o określeniu wysokości należności z tytułu składek”. Inaczej rzecz ujmując, wniosek o wpis hipoteki przymusowej nie jest załatwiany decyzją administracyjną (zob. art. 104 § 1 k.p.a.), a w decyzji stanowiącej podstawę wpisu organ rentowy potwierdza wyłącznie istnienie długu składkowego w określonej wysokości.

Skarżąca wśród zarzutów prawa materialnego wskazała także przepis art. 123 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych (w związku z art. 7, 9 i 11 k.p.a.), podnosząc, że organ rentowy - wbrew swoim obowiązkom - nie poinformował odwołującej się o swoim stanowisku odnośnie do możliwości zabezpieczenia hipoteką przymusową zobowiązania składkowego objętego układem ratałnym, co miałoby wpływ na jej decyzję o zawarciu tego układu. Znowu należy zauważyć, że przedmiotem niniejszego postępowania nie jest układ ratałny, a kwestie dotyczące motywów działania skarżącej zawierającej ten układ nie mają żadnego wpływu na decyzję określającą stan zaległości składkowych.

Z powyższych względów oddalenie odwołania od decyzji „o określeniu wysokości należności z tytułu składek”, w którym nie jest kwestionowane ani istnienie zaległości składkowych, ani ich wysokość odpowiada prawu. Stąd też przedstawione w skardze zarzuty naruszenia prawa materialnego, które nie odnoszą się do przedmiotu zaskarżonej decyzji, nie mogą podważyć zaskarżonego wyroku.

Mając na uwadze powyższe Sąd Najwyższy na mocy art. 398¹⁴ k.p.c. orzekł jak w sentencji.

